

Označavanje riječi:

- § Naslovi djelâ napisani su *kurzivom* (osim ako su navedeni kao kratica).
- § Riječi na khuzdulu napisane su **podebljano**.
- § Relevantne riječi na quenyi (quendijskom) napisane su **plavom** bojom.
- § Jezik riječi koje ne pripadaju ni khuzdulu ni quendijskom posebno je naznačen u tekstu. Takve su riječi napisane **zelenom** bojom.
- § Osnove riječi u primitivnom vilenjačkom jeziku napisane su VELIKIM SLOVIMA.

Djela spomenuta u tekstu:

- § **Ainulindale** sastavni dio Silmarilliona, vilenjački ep o stvaranju
- § **Silm** Silmarillion
- § **WJ** Rat Dragulja (eng. War of the Jewels), X. dio Povijesti Međuzemlja (eng. History of Middle-earth)
- § **UT** Nedovršene pripovijesti (eng. Unfinished Tales)
- § **LotR** Gospodar Prstenova (eng. The Lord of the Rings)
- § **Namárie** Galadrielina pjesma u Lórienu, LotR:
- § **Quendi i Eldari**
- § **ETYM** Etimologije, dio LR:358 (eng. The Etymologies)
- § **LR** Izgubljena cesta (eng. The Lost Road)
- § **Pisma** Pisma J.R.R. Tolkiena (eng. Letters of J.R.R. Tolkien)
- § **RGEO** Cesta ide navijeke dalje (eng. The Road Goes Ever On)
- § **PM** Narodi Međuzemlja (eng. Peoples of Middle-earth)

Khuzdul - *tajni jezik patuljaka*

Također pisan i kao **khuzdûl**, te znan kao patuljački (jezik)

ZAMIŠLJENA POVIJEST

U drugom poglavlju *Silmarilliona* saznajemo da je Aule, nakon što je načinio sedmoricu očeva patuljaka, "počeo poučavati patuljke jezika koji je za njih izmislio". Njihovo vlastito ime jezika bilo je **khuzdul**, što očigledno znači 'patuljački', dok su se sami patuljci nazivali **khazâd** (jednina bi možda mogla biti ***khuzd**). Saznajemo da je "prema njihovim legendama njihov začetnik, Vala Aule, načinio ovaj jezik za njih, i njime poučio sedmoricu očeva prije negoli su polegnuti u san, do vremena njihova buđenja. Nakon njihova buđenja ovaj se jezik (kao i svi ostali jezici i stvari na Ardi) vremenom mijenjao, različito u svakoj, međusobno udaljenoj kraljevini. Međutim, promjene su bile tako polagane da je sporazumijevanje među svim patuljcima bilo jednostavno, čak i u Trećem dobu. Kako su oni sami kazivali, promjene u khuzdulu, naspram onih u vilenjačkim jezicima, i, još više, jezicima ljudi, bile su 'poput razgradnje tvrde stijene u usporedbi s topljenjem snijega.' (PM:323). Također, Pengolodh se osvrće na "tradiciju koju posjeduju... da je Aule za njih načinio jezik u početku, te se stoga on malo mijenjao." (WJ:402). Za razliku od khuzdula, patuljci su za svoju uporabu razvili tkzv. **iglišmêk**, jezik gesta, koji je bio podložniji promjeni.

Ali, kako god dobro sačuvan, khuzdul je rijetko znao itko od ne-patuljaka. Kasna legenda kaže da je u Valinoru Aule poučio Feanora jeziku koji je osmislio za patuljke, ali Tolkien napominje da ovo nije nužno točno; možda je samo priča proizašla iz Feanorove slave (VT39:10). Vilenjaci Međuzemlja nisu bili isuviše zainteresirani za patuljački, niti su gajili visoko mišljenje o njemu: "nisu mogli razumjeti ni riječ jezika **naugrima** [sindarski **naugrim** 'patuljci'], koji se njihov ušima činio mučljivim i neljupkim; i rijetki među njima uspijevali su ga izučiti (Silm, pog. 10). Čak i sam Tolkien navodi da je "patuljački bio kompliciran i kakofoničan [neufoničan]. Čak su ga i rani vilenjački filolozi izbjegavali" (Pisma:31).

Ali i kad bi netko zaista poželio naučiti khuzdul, patuljci nisu bili skloni podučavanju. Njihov je jezik bio "tajna koju nisu svojevolumno otkrivali; čak ni prijateljima" (LotR, Dodatak F). Jedna od teorija jest da su smatrali da khuzdul pripada isključivo njima, i da ga nitko drugi nije imao prava razumjeti. Kada su željeli komunicirati sa drugim narodima, obično radi trgovine, mnogo su radije učili strani jezik nego podučavali svoj - pa i ako ga je druga strana bila voljna naučiti.

Samo su dva ili tri puta tijekom dugih godina Međuzemlja su patuljci svojevolumno poučavali svojem jeziku pripadnike druge vrste. U Prvom dobu, kada je Hadorova kuća ušla sa istoka u Beleriand i upoznala Dugobradaše [poseban soj patuljaka] među njima se izrodilo posebno prijateljstvo, jer su ljudi, kao vični jahači, mogli patuljcima ponuditi zaštitu od orkova. Tada patuljci "nisu bili nevoljki poučavati vlastitim jezikom ljude s kojima ih je vezivalo prijateljstvo, ali ljudima je on bio težak i sporo su savladavali više od pojedinih riječi, od kojih su mnoge prilagodili i preuzeli u vlastiti jezik" (PM:303. Svejedno, čini se da je khuzdul utjecao čak i na osnovu strukture adûnajskeg, jezika poteklog iz govora ranih Edaina).

Vilenjačko je zanimanje za khuzdul bilo slabo u Prvom dobu, ali uz barem jednu iznimku: "Kurufin je bio najzainteresiraniji za strani jezik patuljaka, bijući jedini među Ñoldorima koji je zadobio njihovo poštovanje. Upravo su od njega naučnici dobili znanje khuzdula kakvo je bilo dostupno" (PM:358). Barem jedna patuljačka riječ ušla je u sindarski: **kheled** 'staklo, koja se u sindarskom javlja kao **heledh** (vidi Dodatak Silmarillionu, unos **khelek-**). Patuljačka riječ **khazâd** 'patuljci' prilagođena je quendijskom kao **kasar** 'patuljak', i sindarskom kao **hadhod** (množina **hadhodrim** WJ:388). Isto tako, patuljci su, čini se, posudili barem jednu riječ iz sindarskog: **kibil** 'srebro' mora biti u svezi sa sivovilenjačkim **keleb**.

Mnogo kasnije, u Drugom dobu, patuljci su nevoljko dopustili nekolicini vilenjaka da nauče ponešto khuzdula čisto u interesu znanosti: "Razumjeli su i poštivali nepristranu želju za znanjem, i nekima od kasnijih ñoldorskih naučnika dopustili su da nauče dovoljno njihova **lambea** (**aglâba**), ['jezika' u quendijskom i khuzdulu] i njihova jezika gesta, **iglišmêka**, u svrhu njihova razumijevanja." Za Pengolodha, naučnika u Gondolinu, zapisano je da je "jedno vrijeme prebivao među patuljcima **Kasarronda** [**Khazad-dûma**]" (WJ:395, 396). Ovi kasniji naučnici očito su gajili manje arogantna stajališta od svojih kolega u prijašnjem dobu, koji su svi osim Kurufina svjesno "izbjegavali" khuzdul (Pisma:31).

U jednoj su stvari, međutim, patuljci bili "rigidno tajnoviti... Iz razloga neznanih ni vilenjacima ni ljudima nisu otkrivali svoja istinska vlastita imena pripadnicima drugih rodova; čak ni kada su stekli umjetnost pisanja nisu ih nigdje urezivali ni zapisivali. Zbog toga su uzimali ljudska imena po kojima su bili poznati svojim saveznicima" (PM:304). Dodatak F ovo potvrđuje: "Svoje tajne i 'nutarnja' imena, svoja prava imena, patuljci nikada nisu otkrivali nikome od druge vrste. Čak ih ni na grobnice nisu zapisivali." Tako, imena Balin i Fundin

koja se javljaju na ploči Balinova groba zapravo nisu patuljačka. To su ljudska imena, koja su Balin i njegov otac Fundin koristili u prisutnosti ne-patuljaka.

U poglavlju 20 *Silmarilliona* navodi se jedno patuljačko ime, **Azaghâl**, ime gospodara Belegosta. Možda je ovo titula ili nadimak prije nego njegovo pravo ime. Predloženo je da bi značenje moglo biti 'ratnik', prema númenorskom glagolu **azgarâ-** 'ratovati' (SD:439) Tu je i **Gamil Zirak**, ime patuljačkog kovača, Telchara iz Nogroda (UT:76). Možda je ovo samo još jedan nadimak, ili je njegovo ime slučajnošću procurilo, na njegov veliki i dug žal. S druge strane, sitni patuljci [eng. Petty-Dwarves] nisu pokušavali prikriti svoja imena na khuzdulu. U poglavlju 21 *Silmarilliona*, **Mîm** kazuje Túrinu ne samo vlastito ime, već i imena svojih sinova: **Khîm** i **Ibun**. Možda je takva užasavajuća indiskrecija bila jedan od razloga mržnje patuljaka naspram sitnih patuljaka.

Međutim, patuljci nisu smatrali nepriličnim odavati imena mjesta. Gimili je, nepitan, kazao Družini patuljačka imena mjesta planina nad Morijom i ime same Morije: "Poznam ih, kao i njihova imena, jer ispod njih leži Khazad-dûm, Patuljokop... Ondje stoje Barazinbar, Crvenrog... a iza njega Srebrozub i Glavoblak koje nazivamo **Zirakzigil** i **Bundušathûr**" (LotR1/II pog. 5).

Kada je Gimli stigao u Lórien, još jaran jer su mu vilenjaci jedinome željeli povezati oči, Galadriel mu reče: "Tamna je voda Kheled-zârama, i studena su vrela Kibil-nâle, i predivni bijahu mnogostupi dvori Khazad-dûma u Drevnim danima prije pada moćnih kraljeva pod kamen". Rečeno nam je da je "patuljak, čuvši imena izgovorena na njegovu vlastitom drevnom jeziku, uzgledao i pogledao u njene oči; i učini mu se da je iznenada uvidio u srce neprijatelja i ondje otkrio ljubav i razumijevanje. Čuđenje mu preplavi lice, i on se nasmije u odgovor" (LotR1/II pog. 7). Dakle, Gimli je protumačio Galadrielino korištenje drevnih imena na khuzdulu kao prijateljsku gestu (davno u Prvom dobu, sitni patuljak Mîm rekao je o brdu na kojem živi: "Amon Rûdh sada se zove, otkako su vilenjaci izmijenili sva imena" - što ga je očito iritiralo. Starije, patuljačko ime je bilo Šarbhund.).

POVIJEST RAZVOJA JEZIKA

Za khuzdul Tolkien navodi da je "ovaj jezik skiciran u nekim strukturnim detaljima, sa veoma malim vokabularom" (PM:300). Očito je da je nastao u tridesetim godinama prošlog stoljeća. Imena **Khazaddûm** i **Gabilgathol** javljaju se u ranom obliku *Silmarilliona*; vidi LR:274. Ondje također nalazimo **khuzûd** kao patuljačko ime za njih same, kasnije promijenjeno u **khazâd**. Ime **Khazaddûm** Tolkien je prvo vezivao uz Nogrod, a ne Moriju. Christopher Tolkien navodi: "**Khazaddûm** je prvo javljanje ovog imena. Zanimljivo je primjetiti da se javlja, doduše kao patuljačko ime Nogroda, već u to vrijeme. Kasnije je patuljačko ime Nogroda bilo **Tumunzahar**... Ime **Gabilgathol**, koje se sada prvi put javlja, ostalo je patuljačko ime Belegosta." (LR:278)

STRUKTURA KHUZDULA

O patuljačkom je jeziku kazano da se "strukturno i gramatički uvelike razlikovao od svih ostalih jezika korištenih na zapadu Međuzemlja u to doba" (PM:316-317). Čini se da je široko smatran proglagolskim poslovično "teškim jezikom", kakvim mnogi Europljani danas smatraju kineski.

Fonologija je u nekim aspektima osebujna u usporedbi sa drugim tadašnjim jezicima. Postojala su barem dva aspirirana ploziva, **kh** i **th** (glasovi k, h iza kojih slijedi (vjerojatno dosta snažan) ispuh zraka). Khuzdul posjeduje i neaspirirane plozive (kao u hrvatskom); posvjedočeni su **k** i **t**. Budući da je leksik koji znamo ograničen nije iznenađenje da nemamo minimalne parove, ali i **k** i **kh**, te **t** i **th** su posvjedočeni na početku riječi: **Kibil-nâla** i **Khazad-dûm**, te **Tumunzahar** i **Tharkûn**. Od ostalih posvjedočenih suglasnika znamo za zvučne plozive **b**, **d**, **g**, te bezvučne spirante **f**, **s**, **š** (u izvorniku **sh**), zvučne spirante **z** i **gh** (**gh** možda predstavlja skup **g + h**, ili se radi o frikativnom ekvivalentu glasa **g**), lateral **l**, vibrant **r** (neki su patuljci izgovarali **r** stražnjepčano, ostali kao alveloarni vibrant (kao u hrvatskom)), nazale **m** i **n**, glotal **h** (vrlo rijedak u hrvatskom, može se čuti u nekim izgovorima riječi 'aha'), te polusamoglasnik **j** (u izvorniku **y**). Također, postojala je glotalna stanka (glas koji se može čuti u hrvatskom u "a-a" (u odricanju)). To možda nije bio zaseban glas sam po sebi, samo slabi zvuk koji se dodavao riječima koje počinju samoglasnikom (vidi dolje).

Tablica runa (sindarski **Angerthas Moria** 'Morijski redovi dugih runa') u Dodatku D Gospodara Prstenova uključuje dva slova, transkribirana kao **ps** i **ts** [lako moguće glas istovjetan hrvatskom **c**]; rečeno je da su te rune koristili samo patuljci. Znači li to da su ti glasovi bili nekako značajni u khuzdulu, da su možda čak odvojeni fonemi?

Prem VT48:24, khuzdul ne tolerira "dva početna suglasnika". Sve riječi moraju početi s jednim suglasnikom (ili samoglasnikom). S druge strane, skupovi suglasnika mogu se javljati na kraju riječi, kao u **rukhs** 'ork'.

Za razliku od nekih osebujnih suglasnika, samoglasnici su bili prilično obični. Bilo je pet kratkih, **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, te pet dugih samoglasnika **â**, **ê**, **î**, **ô** i **û**. Prema Tolkienovim zapisima o Daeronovim runama, uobičajeni su bili i reducirani samoglasnici, poput onih u engleskoj riječi butter (zapisivali su se runama koje su samo patuljci rabili), ali oni nisu izravno posvjedočeni, osim ako neki **u** i **e** samoglasnici predstavljaju takve glasove. Dugi samoglasnici mogu se javiti skraćeni kada su nenaglašeni (?), usporedi **Khazâd** i **Khazad-dûm** (zapravo ne znamo ništa o naglasku u khuzdulu, međutim, vidi unos **salôn** u popisu riječi za moguću natuknicu). Moguće je također da se dugi samoglasnici skraćuju ispred skupa suglasnika; **ûl** 'brzaci, potoci' postaje **-ul-** u imenu **Azanulbizar**.

Osnovna struktura khuzdula nalikuje semitskim jezicima, poput arapskog i hebrejskog. Osnova iz koje se izvode riječi nije sama po sebi izgovorljiva riječ, već se sastoji isključivo od suglasnika. Imenice, glagoli, pridjevi, itd. izvode se ne samo dodajući prefikse i sufikse (ako se oni uopće i koriste), već i ubacivanjem samoglasnika među suglasnicima, te također udvostručavanjem jednog od suglasnika. Često su riječi sklanjane promjenama samoglasnika u riječi, umjesto dodavanja afiksa: **rukhs** 'ork', ali množina 'orci' je **rakhâs**. Korijenski suglasnici, tkzv. radikali, se ne mijenjaju, poput ***R-Kh-S** u ovom slučaju. U khuzdulu, kao i u semitskim jezicima, uobičajeno se nalaze tri suglasnika u korijenu; nekolicina takvih navedena je u TI:174 i RS:466: **B-R-Z** 'crven' **B-N-D** 'glava' **K-B-L** 'srebren' **N-R-G** 'crn'. Primjer dvosuglasničkog korijena je **Z-N** 'taman, zamračen' (RS:466).

Naravno, samoglasnici se javljaju kada se korijeni javljaju kao samostalne riječi, kao **baraz** 'crven' ili **bund** 'glava' od **B-R-Z**, **B-N-D**. Radikali **Kh-Z-D** sadrže opću ideju "patuljačkog", i mogu se uočiti u riječima **khazâd** 'patuljci' i **khuzdul** 'patuljački' (orkovski bi vjerojatno bio ***rukhsul**). Isti radikali sadržani su i u drevnom imenu Nargothronda, **Nulukkhizdîn**, čije je značenje nepoznato (navod **Nulukizdîn** u *Silmarillionu* je pogreška; vidi WJ:180). Osnovno

značenje **Kh-Z-D** možda ima kakve veze sa brojem sedam, usporedi adûnajske **hazid** (SD:428). Patuljci su bili potomci Sedmorice očeva, i podijeljeni u Sedam rodova i, kao što nam je poznato, često se povezuju s brojem sedam čak i u vrlo kasnoj i vrlo djetinjastoj ljudskoj mitologiji.

Riječ **uzn** 'zamućenost' pokazuje kako se postupa sa dvosuglasničkim korijenima (u ovom slučaju **Z-N**). Ova je riječ očito napravljena prema istom uzorku kao i **bund** i **khuzd**, ali ne posjeduje početan suglasnik. Dodatak E Gospodara Prstenova opisuje 'jasan ili glotalan početak riječi s početnim samoglasnikom koji se javlja u khuzdulu'. Moguće je da se glotalna stanka ponaša kao početni suglasnik u riječima takvoga oblika. Glotalna stanka očito nije zabilježena u Tolkienovoj transkripciji khuzdula, ali ima posebnu runu (#35) u angerthaskom pismu.

ANALIZIRANI KORPUS

Kao što je već napomenuto, znani nam korpus khuzdula veoma je malen. Tu su nekolicina imena, **Khazad-dûm** i **Zirak-zigil**, natpis na Balinovoj grobnici, te bojni poklič **Baruk khazâd! Khazad ai- mênu!** 'Sjekire patuljaka! Patuljci su nad vama!'.
Baruk khazâd!

Za **baruk khazâd** kazano je da znači 'sjekire patuljaka'. Za **baruk** se smatra da je primjer nečeg sličnog hebrejskom konstruktnom stanju; stanju u kojem se riječ javlja kada se nalazi pred imenicom s kojom je u genitivnoj sprezi: tako X Y označava X Y-a, ili Y-ov X (usporedi hebrejsko **sûs** 'konj', **hammelekh** 'kralj (sa određenim članom)', **sûs hammelekh** 'kraljev konj'). Naravno, ne možemo biti sigurni da **baruk** nije množina 'sjekire' u nominativu, a ne specifičniji oblik 'sjekire od'. Možda je značajno da sve ostale posvjedočene množine sadrže dugi samoglasnik: **khazâd** 'patuljci', **rakhâs** 'orci', **tarâg** 'brade', **šathûr** 'oblaci', **ûl** 'potoci', **dûm** 'iskapališta, dvorane'. Možda je nominativ množine oblika ***barûk**? **Šathûr** 'oblaci' možda sadrži množinski obrazac **-a-û-**. U hebrejskom, samoglasnici riječi u konstruktnom stanju često su skraćivani.

Ili, uzimajući da je **u** očito patuljački genitivni element, kao u **Bund-u-šathûr** 'Glava oblaka/u oblacima' (TI:174), je li onda taj element uključen i u **baruk**, između drugog i trećeg radikala? Riječi sa tri jednostavna radikala (1 2 3) imaju, čini se, jedninske oblike tipa **1u23**, kao u **bund** 'glava', **rukhs** 'ork - radikali **B-N-D** i ***R-Kh-S**, a množinske tipa **1a2â3**, kao u **rakhâs** 'orci', usporedi **khazâd** 'patuljci' i **tarâg** 'brade', sa ***Kh-Z-D** i ***T-R-G**. Kako **baruk** sadrži sličnu strukturu radikala (***B-R-K**), možemo možda dodati množinu konstruktnog stanja tipa **1a2u3** već izloženom, te na sljedeći način sklanjati **B-R-K** 'sjekira': jednina ***burk** 'sjekira', nominativ množine ***barâk** 'sjekire', množina konstruktnog stanja **baruk** 'sjekire (koga, čega)' (analogno, npr., ***tarug khazâd** 'brade patuljaka' iz posvjedočenog **tarâg** 'brade?'). Jednina konstruktnog stanja bi možda bila oblika **1u23u** (***burku khazâd** 'sjekira patuljaka'), ako **Bundušathûr** predstavlja ***Bundu šathûr** 'Glava oblaka', pisan kao jedna riječ u funkciji imena planine.

Drugi dio pokliča jest **khazâd ai-mênu!** 'patuljci su nad vama!', jedina prava rečenica za koju znamo. **Ai-mênu** znači 'nad vama', gdje je **ai** skraćeni oblik od **aja** 'nad', a **mênu** akuzativ 2. lica množine. Ovo je očito imenička (nominalna) rečenica, koja ne posjeduje element značenja 'su', tj. 2. lica množine glagola 'biti'. Ovakve rečenice – 'X Y', u značenju 'X je/su Y' uobičajene su u ruskom i mnogim semitskim jezicima. Ovo može podržati teoriju o zasebnom konstruktnom stanju imenica, da bi se razlikovalo 'X Y', u značenju 'X Y-a', od 'X Y', u značenju 'X je/su Y'.

Dalje, imamo tekst koji je napisan runama na Balinovoj grobnici: **Balin Fundinul uzbek Khazaddûmu** 'Balin, sin Fundinov, Gospodar Morije'. Imena Balin i Fundin ljudskog su podrijetla, i time nisu ovdje značajna. Ono što preostaje jest završetak **-ul**, ovdje korišten za tvorbu patronima (očeva imena), **uzbad** 'gospodar', te **Khazad-dûm** 'Patuljokop, Moria' (u runskom natpisu nije uključena crtica), koji se ovdje javlja sa nastavkom **-u**, koji očito označava genitiv. Ali zašto se nastavak javlja ovdje, a nije uključen u **baruk khazâd** 'sjekire patuljaka'? Pri tom nije bitno je li **baruk** specifičan oblik koji znači 'sjekire (koga, čega)' ili jednostavno 'sjekire'; čak i ako uključuje genitivnu značajku, sklanjanje opet utječe na prvu riječ, a ne drugu kao u **uzbad Khazaddûmu**. Ovdje se očito radi o genitivu objekta, označavajući da Moriom vlada gospodar, a ne da ju posjeduje (u tom bi slučaju možda bilo ***uzbud Khazaddûm**, prema primjeru **baruk Khazâd**??). Ova teorija ima čvrsto uporište u adûnajskom, jeziku Númenoréjaca, koji je nastao iz ljudskih jezika pod utjecajem khuzdula (SD:414). Ovaj jezik posjeduje tkzv. objektiv, oblik koji uključuje **u** koje se koristi u složenicama, npr. u **gimlu-nitîr** 'upaliteljica zvijezda' (gdje je **gimlu** objektiv od **gimli** 'zvijezda, SD:428 usporedi. 427). Iako se objektiv u númenorskom koristi samo u složenicama, a ne nezavisno kao u **uzbad Khazaddûmu**, možda je po porijeklu u srodstvu sa 'objektivom' u khuzdulu.

Za nastavak **-ul** rečeno je da je patronimički genitivni završetak, ali možda se ne koristi samo kod patronima, vidi **-ul** u popisu riječi dolje.

Jedina imenica koja je posvjedočena i u jednini i u množini jest **rukhs** 'ork', mn. **rakhâs**. Kako je već pripomenuto, **khazâd** 'patuljci' i **tarâg** 'brade' mogli bi biti množine dobivene na isti način, čime bi jednine mogle biti ***khuzd** i ***turg**. Riječ **šathûr** 'oblaci' očigledno pripada drugom uzorku tvorbe množine u odnosu na **khazâd** i **rakhâs**, i ne možemo rekonstruirati njezinu jedninu. Vjerojatno bi posjedovala iste radikale ***Š-Th-R**, ali različite samoglasnike. Ostale imenice u množini su **ûl** 'potoci' i **dûm** 'iskopine, dvorane' (posljednja bi mogla biti i zbirna imenica). Možemo samo nagađati je li značajno što obje sadrže samoglasnik **û** kao u **šathûr**.

Par riječi je posvjedočeno i u jednini i množini: **khuzd** 'patuljak', mn. **khazâd**, **rukhs** 'ork', mn. **rakhâs** (vidi također **uzn** u popisu riječi). Kao što smo gore predložili, **tarâg** 'brade' bi mogla biti množina napravljena prema istom uzorku, tako da bi jednina bila ***turg**. Riječ **šathûr** 'oblaci' očito je načinjena prema drugačijem množinskom uzorku od **khazâd** i **rakhâs**, i ne možemo rekonstruirati jedninu. Vjerojatno ima iste radikale ***Š-Th-R**, ali drukčije samoglasnike. Druge imenice u množini su **ûl** 'brzaci' i **dûm** 'iskopine, dvorane' (druga riječ bi isto mogla biti zbir). Je li značajno da obje imaju isti samoglasnik, **û**, kao i u **šathûr**? Ipak, tog samoglasnika nema u **bizâr** 'doline'.

Samo su tri glagola posvjedočena: **gunud** 'prebivati pod zemljom, iskapati, dubiti' (naznačeno da je korijen), **SLN** 'pasti, hitro se spustiti' (VT48:24, dan samo kao trosuglasnička baza), **felek** 'sjeći kamen' i srodna riječ **felak**, u značenju koristiti širokostrano dljeto, ili malu sjekiricu bez drška. **Felak** može stajati i kao imenica, označavajući takav alat. Ovo naznačava da glagoli u khuzdulu ne mogu uvijek biti razlučeni od ostalih dijelova jezika samo prema njihovom obliku.

Znamo za par pridjeva: Tu je **khuzdul**, vjerojatno značeći 'patuljački', izvedena iz ***khuzd** 'patuljak' sa nastavkom **-ul** koji je korišten i pri tvorbi patronima, kao u **Fundinul** 'sin Fundinov'; **sigin** 'dugačak', kao u **Sigin-tarâg** 'Dugobradi'. Ako se pridjevi u khuzdulu slažu u broju, **sigin** bi bio množinski oblik (s druge strane, osnovni oblik pridjeva može se koristiti u

složenicama). **Zirak** (mn. ***zirik**???) možda označava pridjev 'srebren' prema TI:174, ali na sljedećoj stranici je napomenuto da znači 'šiljak'. Moguće je da pridjev slijedi imenicu koju opisuje (ali ne u složenicama kao 'Dugobrađi'); vidi dolje.

U složenicama, poredak je takav da pridjev, ili imenica u genitivu, dolazi na prvo mjesto: **Khazad-dûm** 'iskopina/rudnik *patuljaka*, tj. *patuljački* rudnik', **Kibil-nâla** 'Srebrena naslaga', **Kheled-zâram** 'Stakleno jezero' (eng. **Glass-lake**; o ovom prijevodu radije nego **Mirromere** vidi Popis riječi), **Gabilgathol** 'Velika tvrđava', **Sigin-tarâg** 'Dugobrađi'. Ime **Zirak-zigil** 'Srebro-šiljak' (s. Celebdil) ulazi u ovaj uzorak, ali Tolkien je kasnije čini se odlučio da **zirak** znači 'šiljak', a **zigil** 'srebro', tj. obratno. U tom slučaju bi ova riječ mogla biti poveznica konstruktivnog stanja kao i **baruk khazâd**: ***Zirak zigil** 'Šiljak srebra' (konstrukcija za koju je Frodo, ne poznavajući khuzdul, pretpostavio da je složenica i naveo je kao **Zirak-zigil**, **Zirakzigil**. Ako **zigil** znači 'srebren', a ne 'srebro', ova konstrukcija bi mogla sugerirati da pridjevi slijede imenicu koju opisuju.

Samo je jedna zamjenica poznata: **mênu**, akuzativ 2. lice množine (WR:20).

Znamo za samo dva prijedloga: **aja** 'nad' (WR:20, skraćeni oblik **ai** u **ai-mênu** 'nad vama') i **u** 'u, od (genitiv)' (posvjedočeno samo unutar složenice, **Bundušathur** 'Glava u oblacima, Glava oblaka', sindarski **Fanuidhol**).

Malo toga znamo o derivaciji. Jedan derivacijski uzorak mogao bi biti **1a23ûn**, gdje brojevi predstavljaju tri radikala. Značenje bi moglo biti "osoba, stvar ili mjesto karakterizirano značenjem korijena": **Nargûn** 'Mordor, *Crna zemlja' iz radikala **N-R-G** 'crn' i **Tharkûn** (doslovce) 'Štap-čovjek', Gandalfovo patuljačko ime (radikali ***Th-R-K** 'štap'?). Ako su suglasnici **Z-Gh-L** uistinu radikali glagola 'ratovati', i **Azaghâl** znači 'ratnik', tada imamo uzorak vršitelja radnje **a1a2â3**. Riječ **khuzdul** 'patuljački' može govoriti o postojanju pridjevskog uzorka **1u23ul**. Ali, kako je već navedeno, **-ul** može jednostavno biti pridjevski nastavak dodan imenici u jednini (***khuzd** 'patuljak'), usporedi patronim **Fundinul**. Ako je tako, nema potrebe za uzorkom **1u23ul** koja uključuje izvorne radikale.

Pridjevi poput **baraz** 'crven' (**B-R-Z**) ili **sigin** 'dugačak' (***S-G-N**) očito predstavljaju pridjevne uzorke **1a2a3** i **1i2i3** (iako se čini da je **kibil** 'srebren' imenica).

Riječ **Mazarbul**, kao u 'Mazarbulskoj odaji, tj. Zapisnoj odaji', čini se predstavlja složeniju derivaciju. Ako je **-ul** uistinu pridjevski nastavak, ostaje nam **mazarb** 'zapis(i)?'. Je li ovo možda oblik prošlog participija, ili pripadajuća imenica glagola 'zabilježiti' (radikali vjerojatno ***Z-R-B**)? Ako je tako, imali bismo uzorak **ma1a23**.

POPIS RIJEČI

(većinom izvorno zasnovan na popisu Lise Star koji se pojavio u časopisu *Tyalië Tyelelliéva* #4 str.22; ona je zahvalila Jimu Gilloglyu, Albertu Montieru i Anthonyu Appleyardu na korisnim savjetima i komentarima). Iz njega sam isključio ime Balin, koje, iako se pojavljuje na Balinovoj grobnici, je ljudskog porijekla. Kao i Forn, ime Toma Bombadila kod patuljaka. S druge strane uključio **Fundinul**, iako samo završetak **-ul** spada u khuzdul. Isključio sam Dušgoi 'Minas Morgul' što je evidentno orkovsko ime, ali, svejedno, čini se uključuje sastavnicu **duš** 'taman, crn', koja se javlja i u **Buzunduš**, patuljačkom imenu Morthonda (Crnokorijena).

aglâb '(govorni) jezik' (WJ:395). Riječ očito sadrži radikale **G-L** kao u **iglišmêk**.
ai-mênu 'nad vama' (LotR2/III ch. 7, Dodatak F), sa **ai**, skraćenicom od **aja** (*q.v.*) i **mênu** (WR:20)

azan množina od **uzn** (*q.v.*), navedeno u djelu Gospodar Prstenova: Čitateljev drug (eng. LotR: A Reader's Companion) (RC) Waynea G. Hammonda i Christine Scull, str. 269.

Azaghâl ime gospodara patuljaka iz Belegosta (*Silmarillion* ch. 20)

[**Azanûl** - oblik koji je Tolkien čini se zamijenio sa **Azanulbizar** (RS:466)]

Azanulbizar 'Dol mutnih potočića, eng. **Dimrill Dale**' (LotR1/II pog. 4). U, eng. **A Tolkien Compass**, str. 182, Tolkien navodi da je "prijevod imena na obični jezik doslovan: dolina mutnih (zasjenjenih) potočića koji su tekli niz obronke planine". Vidi također RS:466: **Azanulbizar** 'Udolina mutnih tokova' sa elementima

ZN, ûl, bizar (*q.v.*)

aja 'nad' (WR:20). Skraćeni oblik **ai** u **ai-mênu** 'nad vama'.

baraz '?crven' u **Barazinbar**, TI:174. **Baraz** '?Crveni (imenica)',

skraćeno od **Barazinbar**. (LotR1/II pog. 3)

Barazinbar 'Crvenrog', planina nad Morijom, sindarski **Caradhras** (LotR1/II pog. 3).

baruk 'sjekire (koga, čega, čije)' (WR:20), **Baruk khazâd!** 'Sjekire patuljaka!' (Dodatak F). Možda množina konstruktnog stanja od ***burk** 'jednina'.

bizar 'dolac, dolina' (RS:466) u **Azanulbizar**. Drugačija je interpretacija u RC:269: ondje je riječ pojašnjena kao 'vjerojatno' množina oblika **bizâr** (uoči dugi samoglasnik) izvedena iz osnove **B-Z-R** 'malen tok (koji teče sa izvora)'. Tolkien je istraživao razne mogućnosti značenja elemenata u imenu **Azanulbizar**; trebalo je nekako značiti 'Dol mutnih potočića'. Prema (provizornom) tumačenju datom u RC, **azan** je množina 'sjene, zamućenosti', **ul** je genitivna oznaka, a **-bizar** znači 'potoci, bujice (kao brzi tok)', tako 'Potoci sjena', riječ 'dolina' se podrazumijeva (puno ime bilo bi **Duban azanulbizar**, ali riječ **duban** 'dolina, dol' je izostavljena te se mjesto jednostavno nazivalo **Azanulbizar**). Alternativno tumačenje dato drugdje, međutim, dopušta da se cijela fraza 'Dol mutnih potočića' svede pod **Azanulbizar** bez potrebe za premisom da je riječ 'dolina' izostavljena i da se podrazumijeva: tada je onda dio dijela **bizar** koji znači 'dolina' (jd.?), a 'potoci, toci' se odnosi na središnji element **ul**, koji tada predstavlja množinski oblik **ûl** tog značenja (RS:466), radije nego oznaku genitiva.

B-N-D radikali, u **bund**, (*q.v.*) (TI:174)

B-R-Z radikali, u **baraz**, (*q.v.*) (TI:174)

bund 'glava' (TI:174). U **Bundušathur**, (*q.v.*)

Bundušathur 'Snježnovrh', jedna od planina nad Morijom, sindarski **Fanuidhol** (LotR1/II pog. 3); sastavnice su **Bund-u-šathur** 'Glava oblaka/u oblacima' (TI:174).

Buzunduš 'Morthond, Crnokorijen' (TI:167)

D-B-N, radikali u **duban**, (*q.v.*) (RC:269)

duban 'dolina', prema objašnjenju **Azanulbizar** 'Dol mutnih potočića' koje opovrgava da je **bizar** (*q.v.*) po sebi riječ za 'dolina, dol' (RC:269). Ovim alternativnim tumačenjem puno ime doline jest **duban azanulbizar**, ali se sastavnica podrazumijeva i smije se izostaviti.

dûm 'iskapališta, dvorane, dvori', ili prava ili zbirna množina (u **Khazad-dûm**, (*q.v.*))

felek 'sjeći stijenu' (naznačeno da je korijen; radikali su očito ***F-L-K**) (PM:352)

felak 1) (*kao imenica*) alat nalik na širokostrano dlijeto ili sjekiricu bez drška za sječu kamena
2) (*kao glagol*) koji označava korištenje tog alata (PM:352)

felakgundu, također asimilirano **felaggundu** 'rezač pećina' (ime dato Finrodu radi njegove vještine u obradi lakšeg kamena, prilagođeno sindarskom kao **Felagund**). (PM:352) Ovo očito zamjenjuje unos PHELEG u ETYM (LR:381), gdje je Tolkien naveo vilenjačku etimologiju ovog imena.

Fundinul prevedeno 'sin Fundinov', doslovce vjerojatno pridjev izveden iz tog imena (koje je po sebi ljudsko, ne patuljačko). U RC:269 rečeno je da je **-ul** genitivni završetak patronima.

Vidi **-ul**.

gabil 'velik', sastavnica u **Gabilgathol**, (*q.v.*)

Gabilân ime rijeke Sirion (WJ:336). Pretpostavljeno uključuje **gabil** 'velik', usporedi **Gabilgathol**.

Gabilgathol 'Velika tvrđava', sindarski **Belegost** (Silm pog. 10, LR:274)

Gamil Zirak ime patuljačkog kovača, učitelja Telchara iz Nogroda (UT:76). Predložene interpretacije su 'Staro Srebro' i 'Stari Šiljak'; vidi **zirak**.

gathol 'tvrđava', sastavnica u **Gabilgathol**, (*q.v.*)

gundu 'podzemna dvorana' (iz korijena **gunud**) (PM:352). Da li se oblik ove imenice javlja u imenu planine **Gundabad**, za koje je navedeno da je 'izvorno ime u khuzdulu'? (PM:301)

gunud 'živjeti pod zemljom, iskapati, dubiti' (PM:352 usporedi 365), navedeno da je korijen. Usporedi **gundu** gore.

Ibun ime jednog od Mîmovih sinova (Silm. pog 21, UT:102)

iglišmêk patuljački jezik gesta. (WJ:395) Usporedi **aglâb**.

inbar 'rog'; radikali su **M-B-R**, uočiti disimilaciju **mb** > **nb**. (TI:174). U

Barazinbar, (*q.v.*)

Kazaddûm neuobičajen zapis imena **Khazad-dûm** (RS:467). Teško da može označavati da su **k** i **kh** istovjetni fonemi.

K-B-L radikali u **kibil**, riječi za srebro (TI:174)

khazâd 'patuljci', njihov naziv za sebe same (Dodatak F), jd. ***Khuzd**?

Khazad-dûm 'Patuljokop', Moria (LotR1/II pog. 3)

Khazâd ai-mênu! 'Patuljci su nad vama!', bojni poklič. (Dodatak F)

kheled 'staklo' u **Kheled-zâram** 'Mirrormere', doslovce 'Stakleno jezero' (Dodatak Silmarillionu, unos *khelek-*; vidi također *A Tolkien Compass* p. 190)

Khîm ime jednog of Mîmovih sinova. (Silm. ch. 21)

khuzd 'patuljak', mn. **khazad** (RC:269). Budući da ostali izvori radije navode množinu **khazâd** (*q.v.*), oblik **khazad** naveden u RC:269 mogao bi biti oblik koji se javlja u složenicama poput **Khazad-dûm** gdje je samoglasnik skraćivan (možda jer je ovdje nenaglašen).

khuzdul 'patuljački', pisan i kao **khuzdûl** (npr. VT48:24, PM:358). Očigledno uključuje **khuzd** 'patuljak'. Vidi **-ul**.

[**khuzûd** 'patuljci', izmijenjeno u **khazâd**. (LR:274, 278)]

***Kh-Z-D** radikali u riječima vezanim za patuljke i patuljkovštinu, u **khazâd** 'patuljci' (jd.

***khuzd** (?), u **khuzdul** 'patuljački' te, očito, u **Nulukkhizdîn** 'Nargothrond' (Silm. pog. 21)

kibil 'srebro' (TI:174). Radikali **K-B-L**. TI:174 predmnijeva da je riječ srodna q. **t(y)elpe**, ali vjerojatno se radi posuđenici iz sindarskog **keleb** (što se moralo dogoditi razmjerno kasno, jer već u starom sindarskom riječ je glasila **kelepe** [LR.367] bez promjene poslijesamoglasnog ploziva **p** u **b**; oblik u primitivnom quendijskom glasio je ***kyelepê**). U khuzdulu **kibil** obrće redoslijed dvaju posljednjih suglasnika riječi **keleb**.

Kibil-nâla 'Srebrena naslaga' (LotR1/II pog. 3), rijeka s. **Celebrant**. Elementi **kibil**, **nâla** (*q.v.*) obrazloženi su u TI:174, 175. Zanimljivo, patuljačko ime rijeke dato je kao **Zigilnâd** u PM:279, 286. PM:275 naznačava da je Tolkien u jednoj skici dodatka LotR-u koristio ime **Kibil-nâla** za Mirrormere, ali ga promijenio u **Kheled-zâram**, ime korišteno u glavnom tekstu LotR-a. Christopher Tolkien obrazlaže ovo kao "omašku bez značaja" (PM:286).

Mahal patuljačko ime Vale Aulea (Silm. pog. 2)

Mazarbul '(koga, čega, čiji?) Zapisi'. Mazarbulska odaja, Odaja Zapisâ. (LotR1/II pog. 5, Pisma:186) Ako je **-ul** patuljački pridjevni nastavak, tada se radi o posebnom tipu genitiva.

M-B-R radikali u **inbar** 'rog' (uočiti očitu disimilaciju **mb** > **nb**). (TI:174)

mênu zamjenica 2. lica mn. u akuzativu (WR:20)

Mîm ime Sitnog patuljka (Silm. pog. 21)

-nâd sufiks u **Zigilnâd**, drugo ime rijeke Celebrant 'Srebrena naslaga': PM:279, 286. Ova je rijeka drugdje zvana **Kibil-nâla** u khuzdulu, pa bi **nâd** trebao značiti isto što i **nâla**, (*q.v.*) **-nâla** prema TI:175 značenje je nepoznato, ali ako u khuzdulu **Kibil-nâla** ima isto značenje kao s. **Celebrant** 'Srebrena naslaga', moglo bi značiti 'staza, put, tok'. (TI:174)

Narag-zâram 'Crno jezero?'. Radikali **N-R-G**, (*q.v.*) (RS:466)

Nargûn 'Mordor'; radikali **N-R-G** 'crn' (RS:466)

N-R-G radikali u 'crn' (samoglasnici nepoznati); u **Nargûn** 'Mordor, Crna zemlja'. (RS:466) Nezavisna riječ 'crn' možda je ***narag**, usporedi **baraz** "crven" iz **B-R-Z**.

Nulukkhizdîn 'Nargothrond' (WJ:180), pogrešno **Nulukkidzîn** u Silm pog. 21 (vidi WJ:180, gdje Christopher Tolkien potvrđuje pogrešku). Promijenjeno iz **Nulukhizidûn**. Naizgled uključuje radikale **Kh-Z-D** 'patuljak'.

rukhs 'ork', mn. **rakhâs** (WJ:391)

salôn, oblik naveden uz **sulûn** kao moguće ime izvedeno iz osnove **S-L-N** 'pasti, hitro se spuštati' (VT48:24). Izvedena imena nisu objašnjena, ali bi trebala označavati izvršioaca glagolske radnje. Tolkien je nastojao razjasniti izvor imena rijeke sind. **Lhûn** (Lune); patuljačko podrijetlo bilo je jedno od navedenih mogućnosti (ime takvog značenja bi pristajalo, jer je 'gornji tok Lune bio veoma strm i hitar'). Sindarski oblik **Lhûn** bi, prema ovom scenariju, vjerojatno proizašao ovako: riječi **salôn** ili **sulûn** pozajmljeni su u sindarski u ranoj fazi, i prvi je samoglasnik izgubljen, ostavljajući ***slôn** ili ***slûn**; ovo po pravilu proizvodi **Lhûn** u kasnijem sindarskom. Ovo daje zanimljivu natuknicu o naglašavanju riječi u khuzdulu: prvi samoglasnik u **salôn** ili **sulûn** je gotovo sigurno bio nenaglašen da bi se mogao izgubiti na ovakav način; prema tome vjerojatnije je dugi samoglasnik u posljednjem slogu onaj koji dobiva naglasak. Isto možda vrijedi i za druge riječi koje uključuju dugi samoglasnik u posljednjem slogu.

Šarbhund 'Čelavo brdo?', sitnopatuljačko ime s. **Amon Rûdha** (UT:98). Je li **bhund** samo varijanta od **bund**, (*q.v.*) Ili je ovo složenica **šarb** + **hund**? Ovo bi bilo jednostavnije protumačiti unutar osnovne strukture trolateralnih korijena korištenih u khuzdulu: radikali ***Š-R-B** + ***H-N-D**.

Sigin 'dugačak' u **Sigin-tarâg**, (*q.v.*) (PM:321) Ako se pridjevi u khuzdulu slažu u broju, ovo bi mogla biti množina (ili se osnovni oblik preferira u složenicama).

Sigin-tarâg 'Dugobradi' (PM:321)

S-L-N, radikali glagola 'pasti, hitro se spustiti'; vidi **salôn** (VT48:24)

sulûn, vidi **salôn**

tarâg 'brade' u **Sigin-tarâg**, (*q.v.*) (PM:321). Jd. ***turg**?

Tharkûn, patuljačko ime Gandalfa, u značenju "Štap-čovjek" (LotR2/IV pog. 5, UT:353)

Tumunzahar 'Šupljostan', patuljačko ime s. **Nogroda** (Silm pog. 10)

-u oznaka pravog lokativa ili genitiv, u **Bundušathur**, **Bund-u-šathur** 'Glava oblaka/u oblacima' (TI:174), **Uzbad Khazad-dûmu** 'Gospodar Morije' (LotR1/II pog. 4)

[**Udušinbar** - oblik koji je Tolkien vjerojatno zamijenio sa **Bundušathûr** (TI:174)]

ûl 'potoci' u **Azanulbizar** (RS:466). Vidi **bizar** za alternativno tumačenje po kojem je središnja sastavnica u **Azanulbizar** radije oznaka genitiva nego riječ 'potoci' (odnoseći se na element 'tok, potok' u imenu 'Dol mutnih potočića'). Kraće ime je **Azanûl**, ali je smisljeno samo ako je **ûl** imenica: *'Mutni potoci'. Genitivna oznaka ne bi imala smisla ovdje.

Uspoređivanje imena **Azanûl** i **Azanulbizar** možda sugerira da khuzdul ne dopušta dugi samoglasnik pred skupom suglasnika.

-ul, mogući pridjevni nastavak (**khuzdul** 'patuljački', **Fundinul** ' [sin] Fundinov'). Prema RC:269, **-ul** je genitivni nastavak patronima, a jedno tumačenje riječi **Azanulbizar** također ga dovodi u svezu sa središnjim elementom u ovom imenu (što bi naznačavalo da se ne koristi samo u patronimima); vidi **bizar** i usporedi **Mazarbul**. Budući da je khuzdul pisano kao

khuzdûl u nekim kasnijim izvorima, je li Tolkien možda na kraju razlučio pridjevni nastavak **-ûl** od genitivnog **-ul**?

[**Urukthar** ime Morije? (možda zamijenjeno sa **Khazad-dûm**) (RS:458)]

Uzbad 'Gospodar' (LotR1/II pog. 4). Švedski istraživač Magnus Åberg predložio je da bi inicijalno **u** moglo predstavljati veznik, pa bi **Balin Fundinul uzbad Khazad-dûmu** zapravo značilo *'Balin, sin Fundinov i Gospodar Morije'. Ako da, trebao bi postojati još jedan samoglasnik nakon **z** kada se riječ javlja bez **u-**, budući da khuzdul ne dopušta inicijalne skupove suglasnika.

uzn 'mutnost, sjena', mn. **azan** (RC:269). Radikali **Z-N** (RS:466). U RC jednina je navedena kao **uzu**, ali množina ukazuje da je **uzn** ispravno (jer su pisano malo **n** i u bili identični u Tolkienovu rukopisu; usporedi sindarski **nin** koje je zamijenjeno za **niu** u Pismu 279, gdje nema sumnje o ispravnom budući se riječ javlja u Gospodaru Prstenova). Primjer **khuzd** mn. **khazâd** i **rukhs** mn. **rakhâs** ukazuju da bi množina trebala biti ***azân** sa dugim **â**, ali oblik **azan** javlja se u složenici **Azanulbizar**, gdje je drugi samoglasnik, čini se, nenaglašen te stoga (?) skraćen. Usporedi **khazad** kao kratki oblik imena **khazâd** u složenici **Khazad-dûm**, riječi koja je možda naglašena na posljednjem slogu.

zâram 'jezero, bazen' (u **Narag-zâram** i **Kheled-zâram**, RS:466)

Z-G-L radikali u **zigil** (TI:174)

zigil ili 'šiljak (manji i tanji od roga)' (TI:174) *ili* riječ za 'srebro' (TI:175) - složenica **Zirak-zigil** značu "Srebro-šiljak", ali nije sigurno koja je sastavnica kojeg značenja. Prema Tolkienovom najkasnijem objašnjenju, **zigil** je 'srebro', i, u skladu s tim, **Zigilnâd** 'Srebronaslage' je ime Celebranta, po jednom izvoru (PM:279, 286). Međutim, TI:174,175 jasno implicira da je ime **Kibil-nâla** (koje se javlja u LotR-u) patuljački naziv ove rijeke. Vidi **Kibil-nâla**.

zirak ili 'srebro' (boja, ne metal, usporedi **kibil**) *ili* 'šiljak'; vidi **zigil**. Budući se čini da je Tolkienova zadnja odluka bila da u imenu **Zirak-zigil** 'Srebreni šiljak' **zigil** stoji za 'srebren'; tada **zirak** mora značiti 'šiljak' (TI:174 vs. 175). **Zirak** ili 'Srebro' *ili* (vjerojatnije) 'Šiljak', skraćeno od **Zirak-zigil**, (*q.v.*) (LotR1/II pog. 3) Možda i u **Gamil Zirak**, (*q.v.*)

[**Zirakinbar** 'Srebrorog' (vidi **inbar**), očito zamijenjeno sa **Zirak-zigil** 'Srebreni šiljak'. (SD:45)]

Zirak-zigil 'Srebreni šiljak', jedna od planina nad Morijom, s. **Celebdil**.

Z-N radikali u 'taman, mutan' (RS:466). U **Azanulbizar**, (*q.v.*)

Z-R-K radikali u **zirik**, (*q.v.*) (TI:174)